

Kazinczy Ferenc hona és honszeretete

1. Augusztus 23-án van 175. évfordulója annak, hogy széphalmi otthonában elhunyt a kor nagy hatású íróalakja, *Kazinczy Ferenc*. Némely kézikönyvek – így az 1963-ban megjelent Magyar Irodalmi Lexikon is – 2álakor maga Kazinczy jelölte ki kertjében, hamarosan nemzeti zárándokhelyé lett. 12-ét adják meg a halál napjaként,¹ ezt a napot vésték az Akadémia által később a sírra helyezett márványlapra is; a felsőregmeci és mikóházi református eklézsia 1831. évi anyakönyve azonban augusztus 23-át tünteti fel a halál napjaként.² A legidősebb leány, Kazinczy Eugénia azt írja apja Mocsáry Antalhoz írt s befejezetlenül maradt utolsó levelének lapszélére: „Mély bánattal kell jelent[en]jem a szegény atyám halálát, mely augusztus 23-dikán nekünk nagy szomorúságunkra történt, a rettenetes kolera betegségbe esett 20-dikén, s harmadnap múlva elhagyott bennünket örökre az áldott”.³ Megerősíti ezt a dátumot az özvegy, Török Zsófia is Guzmics Izidornak németül írt levelében.⁴ A sír, amelynek helyét negyedszázaddal azelőtt, első gyermekük halgáz, zárándokoltak hozzá tollforgatók az író életében is; a lakhely Kazinczy adta elnevezése zengett már halála előtt Berzsenyi Dániel,⁵ Kölcsey Ferenc,⁶ Bajza József⁷ és mások lantján. A következő évtizedekben mások mellett Petőfi Sándor, Arany János, Tompa Mihály, Erdélyi János, Toldy Ferenc is megállt sírhalmánál, ma pedig Széphalom az ország leglátogatottabb irodalmi emlékhelye.

Kazinczy Ferenc huszonöt éven át volt az örökül kapott kis birtok s a maga építtette kúria lakója. Itt nevelte hét gyermekét, innen küldözte szét az irodalmi ízlés és a hazai nyelv megújítását célzó leveleit, itt keletkeztek pennaháborúkat kiváltó vitairatai, itt vetette papírra epigrammáit, episztoláit, a pályáját és fogságát, valamint erdélyi útját felidéző prózai műveit. Nem ez volt a szülőföldje, mégis ez a táj – Regmec, Széphalom, Kázmér, Újhely, Patak vidéke – jelentette számára a leghosszabb időn át a szűkebb hazát. Amikor 1806-ban beköltözhetett régóta vágyott saját otthonába, le is rajzolta házáat és a környéket:⁸

A terület Abauj és Zemplén megye határán fekszik, s a nevezetességeket így foglalja össze: „Sáros-Pataknak nem csak a Collegiuma, hanem a Rákócziak vára és hajdani legfényesebb lakozások is adtak nevet; Újhely, (mellynek epithatuma Sátor-Alja, minthogy Sátor forma hegy alatt fekszik) Zemplény V[árm]elgyének gyűléseket tartó Városa, és arról nevezetes, hogy a Magyar Hazában itt predikáltatott legelőbb a Luther új és egyszersmind ó tudománya. Borsiban Zrínyi Ilona szült egygy nagy fiat (II. Rákóczy Ferenczet).”⁹ Kúriája az országúttól 150 ölnyire emelkedett egy dombon, ahonnan szabad kilátás nyílt számára. „Látom tehát Újhelynek tornyát, Borsinak omladékait, a két Toronyát, Hosszú-Lázt, Csörgőt, Legényének és Lasztócnak parton épült Kastélyait..., Mihályit és a két Regmeczet. Kázmér 2 óra hozzám, de elfogják a hegyek. Nyugot felé pitvaram ajtajából sivatag, erdős, de szép formájú hegyeket látok. Bérczek nincs messzebb hozzám 1 1 órányinál... Legényétől, Csörgőn keresztül Újhelyig megyen a Chaussée [országút]. Látok minden szekeret, üveg [távcső] által pedig sokszor ki is ismerhetem. A birtok kicsiny, de szép.”¹⁰

¹ Valószínűleg Toldy Ferenc terjesztette el ezt az adatot. 1864/65-ben készült „A magyar nemzeti irodalom története” című munkájában azt írja. „1831. augusztus 22-kén az ázsiai epemirigy áldozata lett élte hetvenkettedik évében, Széphalmon, Újhely mellett, ahol hamvai saját kertében nyugszanak”. Bp. 1987. 212. old.

² Hasonmásban közli *Hőgye István* a „Kazinczy Ferenc és családjára vonatkozó iratok, dokumentumok Zemplén vármegye levéltárában” című kötetben. Sátoraljaújhely, 1990. 99. old.

³ *Kazinczy Ferenc: Levelek. Válogatta Szauder Mária*. Bp. 1979. 751. old.

⁴ *V. Busa Margit – Z. Szabó László* (szerk.): *Kazinczy Ferencné Török Sophie levelezése*. Győr 1986. 32. old.

⁵ *Hol vagy te Széphalom...* kezdetű versében festi idillikusan Kazinczy otthoni mindennapjait. *Berzsenyi Dániel és Kölcsey Ferenc* összes költeményei. Bp. 1994. 115. old.

⁶ 1809-ben Debrecenben írta *Kazinczyhoz* című versét, amelyben mesterét így említi: „Szent Énekessé Széphalomnak”. *Berzsenyi Dániel és Kölcsey Ferenc* összes költeményei. Bp. 1994. 131. old.

⁷ 1825-ben írta *Széphalom* c. költeményét. *Bajza József* összes versei és novellái. Bp. 2006. 35. old.

⁸ Újraközölte *Kovács Sándor Iván*: *Kazinczy tájai és tájszemlélete*. Széphalom 14. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2004. 27. old.

⁹ 1806. június 16-án írta le új környezetét. *Kazinczy Ferenc* levelezése. Szerk. *Váczy János*. IV. 198. old.

¹⁰ Uo. 199. old.

Kazinczy a Bihar vármegyei Érsemjénben, a nagyapai házban született 1759. október 29-én, de nem volt még nyolcéves, amikor apja hazavitte Alsóregmecre. Ha arra gondolunk, hogy Regmecen (beleértve diákéveit) több mint másfél évtizeden át lakott, s hogy apósa közeli kázméri házában szívesen időzött, akkor elmondhatjuk: élete nagyobbik fele, mintegy 42 esztendeje kötötte őt az itt leírt vidékhez, a Ronyva-patak völgyéhez, Tokaj-Hegyaljához. Amint versében írja: „E szép vidék lőn kedves birtokom”,¹¹ és azt is megvallja: „E világ minden szugolyái közt, ő / Széphalom, nékem te nevezsz leginkább”.¹²

2. Milyen más tájakat ismerhetett még meg hazájából Kazinczy? Személyiségének egyik meghatározó vonása a környezete iránti nyitottság, érzékenység. Az eléje táruló természeti tájak, a megismert emberek, a látókörébe kerülő művészeti alkotások, a kezébe vett könyvek érdeklődést, kíváncsiságot keltek benne, s benyomásait igyekezett azonnal rögzíteni. Tízévesen a szepességi Késmárkon töltött egy évet, hogy elsajátítsa a német nyelvet, és már ott – mint „Pályám emlékezete” című önéletírásában megvallja – elbűvölték a „gyönyörű rétek; a városhoz közelre emelkedő óriás Tatra csúcsai”, szívesen járt templomba „mert ott képeket leltem és muzsikát”, s egy házigazdája által ajánlott német regényből kapott „még több kedvet az olvasáshoz”.¹³ 1769 és 1779 között a sárospataki református kollégium diákja volt, itt a könyvtár adta számára az egyik legfőbb élményt: az önművelés lehetőségét.¹⁴ Innen indult nagybátyjával első bécsi útjára. Útközben – jellemző módon – Pesten könyveket vásárolt, s Bécsig olvasással töltötte az időt. Ott a Belvedere képei ragadták meg leginkább. Láta imádkozni Mária Teréziát; bejutott a nagyra becsült író, Bessenyei György dolgozószobájába.¹⁵

Kassai, eperjesi, pesti törvénygyakorlat után Kassán telepedett le, ahol irodalomszervezői hajlamait először élhette ki. Itt közölte folyóiratában első útirajzait (Miskolcra Kassára; Kassára; Eger; Füred; Debrecen és Nagyvárad).¹⁶ Többször járt Bécsben, Pesten, Budán, ahol alkalma nyílt megtekinteni és lerajzolni, később részletesen leírni a Szent Koronát. Fogolyként Buda, Brunn, Obrovic, Kufstein és Munkács börtöneit járta meg, de rabláncon is olvasott, írt, rajzolt, amikor tehetett. A „Fogságom naplója”¹⁷ ad erről irodalmi értékkel megrajzolt képet az utókornak.

S milyen mozgástér maradt számára széphalmi megtelepedése után? Szűkös anyagi helyzete erős korlátokat szabott minden kimozdulásnak. Csak gondolatban, olvasmányai által jutott el külföldi országokba, s az itthoni utakat is alaposan meg kellett fontolnia. A rabtartás költségeinek könyörtelen utólagos behajtása, a testvérekkel, majd felesége testvérével az örökségért folytatott perlekedés eredménytelensége, tűz és más természeti csapás, továbbá néhány kedvezőtlen üzleti döntés egyaránt közrejátszott abban, hogy visszavonultságban éljen. Amikor azonban tehetett, szívesen indult új utakra, mert azoktól emberi-szellemi gyarapodást remélt.

Szepességi útja során Lőcséről ellátogatott Hotkócra, hogy megtekintse Csáky gróf messze földön híres angolkertjét, amelyről aztán részletesen beszámolt barátainak. Debrecenben sem mulasztotta el megtekinteni az új fűvészkertet. Pest, Pozsony, Bécs volt 1808-ban úti célja, de alkalmat talált rá, hogy közben Sopronba, Pozsonyba, Komáromba betekintsen. Bécsbe eljutott 1810-ben, 1812-ben is, ekkor útközben Pesten Donát Jánossal megfestette arcképét. 1815-ben ismét Pest és Bécs az úti cél, és szívesen tett kisebb kitérőket, hogy barátait lássa.

Nagy élmény volt számára 1816-ban erdélyi útja, amelynek eseményeit és tanulságait úti leveleiben foglalta össze.¹⁸ Nyolc esztendővel később látogatott újólág Debrecenbe, majd Eperjesre vitték peres ügyei. Tizenhárom évi szünet után 1828 tavaszán hónapokat töltött Pes-

¹¹ A sonett múzája. *Kazinczy Ferenc* összes költeményei. Sajtó alá rendezte: *Gergye László*. Bp. 1998. 51.

¹² *Széphalom*. Uo. 84. old.

¹³ *Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete*. Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok. Válogatta: *Szauer Mária*. Bp. 1979. 219. old.

¹⁴ Uo. 219–245. old.

¹⁵ Uo. 236–238. old.

¹⁶ *Kazinczy Ferenc: Magyarországi utak*. Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok. Bp. 1979. 543–593. old.

¹⁷ *Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója*. Uo. 419–541. old.

¹⁸ *Kazinczy Ferenc: Erdélyi levelek, I–II*. Kolozsvár, 1944. A Tudományos Gyűjtemény 1817. és 1818. évi számaiban közölt ezekből részleteket; az egészét először a Felsőmagyarországi Minerva közölte folytatásokban 1831-ben, könyv alakban 1839-ben került forgalomba.

szaiban kerül előtérbe, amikor akár a nemzethalál réme is fenyegethet. Balassi – akinek az „édes hazám” jelzős szerkezet első kimondását tulajdonítjuk – a magyarság korabeli európai küldetését így látta búcsúzó versében: „Óh, én édes hazám, te jó Magyarország, / Ki keresztényiségnek viseled paizsát...”²⁶ Az Európát fenyegető külső – török – veszély elmúltával a Habsburg-birodalom keretei között kellett a magyarságnak fennmaradni, s nem véletlen, hogy a „nagyszerű halál”, a nemzet elsüllyedésének fenyegető réme megjelenik Vörösmarty Szózatának gondolatmenetében. Kazinczy is felhívta kortársai figyelmét arra: „*Nem becsületes ember az, aki a hazát az elsüllyedhetéshöz látja közelíteni, s meg nem borzad.*”²⁷ Megértjük tehát azokat, akikben aggodalom ébred bármiféle fenyegetettséget érzékelve, hiszen Kazinczy is figyelmeztetett a társainkkal, az elődeinkkel és az utódainkkal szemben fennálló felelősségünkre: „*a hazának s a haza minden polgárának kötelessége mind magára, mind maradékaira, mind őseinek áldott hamvaikra nézve, hogy a változásoknak s veszedelmeknek elfordításáról idejében gondoskodjék.*”²⁸

Nem könnyű ugyan megítélni, hogy egy változás miféle veszedelmeket hozhat ránk, a kockázatok alábecsülése azonban ma is ártalmunkra lehet. A következők elemzése azonban nem vezethet bennünket minden változás merev elutasításához. A nemzetek és népek harmonikus egymás mellett élése együttműködést, egymás érdekeinek és értékeinek elismerését kívánja. Legyen alapelvünk Kazinczy tétéle: „*Minden nemzetben van valami, ami érdemli a tiszteletet, s mindent mi sem bírunk.*”²⁹ Továbbá: „*tulajdon arca úgy van minden népnek, mint minden személynek.*”³⁰

Az eszmék, a művészeti áramlatok, a műalkotások nem ismernek határokat, ezért írhatta Kazinczy: „*A literatúra és a Műsák országában mindnyájan kozmopoliták vagyunk.*”³¹ S ezzel függ össze a következő megnyilatkozása: „*Az én patriotizmusom nem ellenkezik a kozmopolitizmussal, s midőn a magyar nyelvnek virágzását óhajtom, midőn azt, amennyire tőlem kitelik, elősegélni igyekszem, nem könyörgök azért az egeknek, hogy más nyelveknek károkkal virágozzék az én nyelvem.*”³² Ezt a vallomást azért is érdemes idézni, mert Kazinczyt érte olyan vád, hogy lebecsülte a nemzeti-ségek nyelvét, nyelvhasználatát. Fordítói tevékenységével arra törekedett, hogy más kultúrák eredményeivel a magunkét gazdagítsa. Érdemes meghallgatni tübingai pályaművének egyik fontos üzenetét, amelynek ma is van időszerűsége: „*Jól értették a magyar nép királyai, hogy a németektől vett hit nekik nemcsak a mennyország boldogságaihoz nyit utat, hanem őket még a trónuson is biztosabban ülteti; s e két tekintet arra bírta, hogy az európai nemzeteknek szokásaikat, mindenben amiben lehetett, követték. A nép így észrevehetőképp haladott a culturában, s a hittel s idegen szokásokkal együtt a nyelv is gyarapodott.*”³³

Önmagában tehát nem tartja károsnak új műveltségi elemek átvételét. Mint Berzsenyihöz írt versében mondja:

„Csak a butát rettentí az, ami még új,
Külföld termése volt a rózsá is;
A művelés belföldivé tövé...”³⁴

Takács Józsefnek pedig azt írta: „*Én úgy hiszem, hogy valami szép, annak szabad magyarrá is tétetni, s áldom annak hamvait, aki a szőlőtövet Tokajnak hegyeire s a rózsát kertjeinkbe áttalhozta.*”³⁵ Híres tanulmányában – az „Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél” címűben – rámutat: „*Egyedül a pók az, ami mindent magából szed, fon és szöv: az embernek az az elsőjű juta, hogy egy ponton vesztég ne álljon, hanem tehetségeit használván s másoknak találmányaikat eszmélettel követvén, a tökéletesedés útján előbbre haladhasson.*”³⁶ Nem kezd szélmalomharcot a divattal, hi-

²⁶ Balassi Bálint összes versei. Osiris diákkönyvtár. Bp., 2004. 149. old.

²⁷ Levél Majthényi Lászlónak, 1808. dec. 25. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 181. old.

²⁸ Kazinczy Ferenc tübingai pályaműve. Győr 1980. 15. old.

²⁹ Fogságom naplója. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 27. old.

³⁰ Erdélyi levelek. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 189. old.

³¹ Levél Kis Jánosnak, 1818. jún. 1. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 32. old.

³² Levél Musiczky Luciánnak, 1812. febr. 5. Kazinczy Ferenc: Levelek. Bp. 1979. 354. old.

³³ Kazinczy Ferenc tübingai pályaműve. Győr 1980. 20. old.

³⁴ Kazinczy Ferenc összes költeményei. Bp. 1998. 150. old.

³⁵ 1815. júl. 10. Kazinczy Ferenc: Levelek. Bp. 1979. 454. old.

³⁶ Kazinczy Ferenc: Verseik, műfordítások, széppróza, tanulmányok. Bp. 1979. 816–817. old.

szén: „én talán kelleténél később vagyok haszontalanságnak nézni a külföldi ruhától való idegenkedést; a kár, melyet tehetnek, nem nagy és az észnek minden sugallása sikertelen a módi hatalma ellen.”³⁷

Többször is kifejti, ugyanakkor, hogy ő nem is tudja elképzelni létét máshol, csak idehaza: „Én homi palánt vagyok; elsovadnék idegen ég alatt.”³⁸ És: „Én a hazám földjén kívüli élni nem tudnék, s Ádám és Éva sem kesergettek inkább a paradicsomért, mint én fognék hazám s nemzetem után, ha kitiltatnám innen.”³⁹ Nagyon határozott, amikor azt írja: „Marháának szülte azt a természet, aki minden ólat jónak tart, ahol jóllakhatik. Engem a sors magyarnak szült, s magyar akarok maradni.”⁴⁰

Megvallja ugyan: „Én azt hiszem magam felől, hogy én is a dühösségig magyar vagyok, de nem vagyok az a hazugságig.”⁴¹ Kritikus szemlélője tehát nemcsak az idegennek, hanem a hazainak is: „Bizony, a mi nemzetünk gyönyörű tulajdonságú s vitéz nemzet. De nagyon hátra vagyunk a lelki kultúrában, s az a legfatálisabb dolog, hogy a tanulást, látást, okoskodást veszedelmes újításra való hajlóságnak nézzük, s azt tartjuk jó hazafinak, aki vakon marad.”⁴²

Olykor igen keményen ostoroz:

„Mi kiskoruk vagyunk, s bennünket az
Atyai fenyték kapcsol együvé;
És amit ott⁴³ a köznek szent szerelme
Hatalmasan tanított a nagyoknak:
A jót szeretni s irtózni a gonoszt –
E törpe népnél nem tanítja szívé,
De bér, de büntetés, s hideg parancsolat.”⁴⁴

Zrínyi című költeményében a hazaszeretnek a hűséges lelkét hiányolja:

„Magyar, még egy munka marad reád tőlünk;
Ezt tanítja neked: Van erőnk, nincs lelkiünk;
Kiholt a jámborság és az hűség bennünk;
Szeresd hazád, s fölkel ismét. Isten velünk.”⁴⁵

Emellett azonban nem zárja ki az övétől eltérő véleményeket: „Én senkitől nem kívánhatom, hogy másként ne merjen érezni, gondolkodni, mint én.”⁴⁶ Reális ítéletre serkent: „Sokat irigyelhetünk másoknak, de a magunkét nincs okunk nem szeretni. Tartsanak meg istenink ahogy vagyunk: de léptes-
senek a bölcsességnek azon tetőjére, h:! az idegen jót követni nem tartjuk szégyennek, ahol hazafiak le-
szünk s világpolgárai egyszersmind. Ez tehet bizonyosokká, hogy amit atyáinktól vevünk, megerősítve
fogjuk általadhatni gyermekeinknek, és hogy az kiállhatja az idők fenyegető ostromait.”⁴⁷ Ez a felelős-
ség vállalásának igénye egyben. „Misoxenia” című epigrammájának második sorában frap-
pánsan fogalmazza meg a maga álláspontját:

„Jó nem kell, ha az emberiség, s nem nemzeted adja:
Nékem az emberiség, s Pest s Buda tája hazám.”⁴⁸

Érdekes, amit Erdély példájáról ír: „Erdély azon időben, amely felől szólunk, két nagy elsőséggel dicsekedhetek Magyarországra fölött; egyikkel azzal, hogy onnan a gazdagabb házak fia s nem ritkán még a nem gazdagokéi is, utazni küldettek; másikkal azzal, hogy ott az a nemesség is, mely Erdélyben olyan nagy számban visel grófi és bárói titulust, mint minálunk kicsinyben, mégpedig ifjak és öregek, férfiak, asszonyok és leánykák, örömet találtak, fényt kerestek és dicsőséget abban, hogy neveik nyomtatott könyvek homloklapjain jelenhettek meg, azalatt míg nálunk a könyvcsinálók, kivéven fölötté kevés eseteket, papokból, professzorokból és az ars salutaris doktoraiból állottanak. ... Erdélyben így a jó fej nekibá-

³⁷ Levél Cserey Farkasnak. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 194. old.

³⁸ Magyarországi utak. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 196. old.

³⁹ Levél Zabolai Kiss Sámuelnek, 1810. márc. 28. Kazinczy Ferenc: Levelek. Bp. 1979. 275–276. old.

⁴⁰ Levél Prónay Sándornak, 1808. febr. 28. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 198. old.

⁴¹ Levél Kis Jánosnak, 1817. máj. 6. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 195. old.

⁴² Levél Cserey Farkasnak, 1809. nov. 13. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 193. old.

⁴³ Rómában és Hellászbán.

⁴⁴ Cserei Farkas Úrhoz. Kazinczy Ferenc összes költeményei. Bp. 1998. 142. old.

⁴⁵ Kazinczy Ferenc összes költeményei. Bp., 1998. 130. old.

⁴⁶ Levél Szemere Pálnak, 1809. nov. 28. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 137. old.

⁴⁷ Levél Horvát Istvánnak, 1821. jan. 18. „Jót s jól!” Kazinczy-breviárium. Bp. 1981. 31–32. old.

⁴⁸ Kazinczy Ferenc összes költeményei. Bp. 1998. 132. old.

torodott írni, írt, s a gyakorlás által gyarapította erejét, s a példa új meg új írókat támaszta...⁴⁹ Az irodalmi kultúra jelentőségének felismerése vezette el a nyelv kiművelésének kötelezettségéhez, hogy az alkalmas legyen minden gondolat árnyalt kifejezésére. A pozsonyi tanulókat is azért dicsérte meg, mert „A derék ifjakban lángolt a hazai nyelv szerelme, melynek virágzása nélkül semmi nép nem emelkedhetik kultúrára.”⁵⁰ Világosan látta azt is, hogy épp a nyelv gyarapítása, őrzése által óvhatjuk meg nemzeti önazonosságunkat. Figyeljük csak: „A hazai nyelv a Nemzeti szeretetnek legszorosab kapcsa még azoknál is, kiknek nemzetek különböző részekre szaggattatott, s egy testet többé nem téznek. Nyilván látni ezt az Olaszok példáján és a Németekén. Nem kell-e tehát minálunk lennie a legnagyobb becsben, kik két hazára oszolva élünk ugyan – Magyarországot értem és Erdélyt –, de mindketten azon törvény és igazgatás alatt?”⁵¹ Tanulságosan hangsúlyozza az összefüggést: „bennünk hazaszeretet lobog, melynek egy része a nyelv szeretete.”⁵² És mára szállóigévé lett ez a tanítása: „A nyelv egyik legfőbb kincse, egyik legfőbb díze a nemzetnek, s a nemzeti léleknek mind ilyen szép képe, mind hívő fenntartója s ébresztője.”⁵³

A nyelvnek is gazdagodnia kell azonban, Kazinczy is kifejti, hogy a nyelv „mindég változik, és annak mindég változni kell. A nyelv célja az, hogy gondolatainkat s érzéseinket legvékonyabb, legtestetlenebb hanyatlékjaiban (nuances) is fesse. Nem fogja azt, ha a korral nem halad.”⁵⁴ Mégsem az újítást tartja az egyetlen helyes magatartásnak, nem mond le a hagyományos értékekről. Azt mondja: „én csak annyiban vagyok neológus, hogy ezt is szabadnak nézem, de a neológiát az ortológiával egyesíteni akarom.”⁵⁵

Az elkötelezett feladatvállalás, a szabad szólás híve: „tegyük egész tűzzel, egész magunk elszánásával, amit a mindkettőnk által szeretett s szolgálni óhajtott ügy java kíván. Feledjük magunkat; ne gondoljunk vele, veszt-e, nyer-e nevéink; kövessük meggyőződésünket; s bátran, szabadon; mely hogy meg ne tévedhessen, szükség, hogy az ellenkező okokat kihallgassuk, s a magunk okaikkal makacsság nélkül öszve hasonlítsuk... Szabad embernek szabadon illik szólani, s aki az ellenkezést nem tűri, dúlni kíván.”⁵⁶ Figyelmeztetése nekünk is szól: „legyünk rajta, hogy törvényeink tiszteltesenek, és hogy a hazát rosszabbul ne adjuk által gyermekeinknek, mint atyáinktól vettük.”⁵⁷ Vele együtt elmondhatjuk a reménykedő mondatot: „még sokáig szeretnék élni mind hazámnak, mind hogy lássam mint végződik el az a dolog, mely oly sok esztendő óta mozgásban tartja Európát.”⁵⁸

Ha arra gondolunk, hogy nem elég felkészülten kerültünk be az európai államok szövetségébe, hogy a keresztyénségen alapuló igazi európai gondolkodás és erkölcs hanyatlóban van, s hogy nem figyelnek kellőképpen a nemzetünk sorsáért s különösen a kisebbségben élőkért aggódók szavára, akkor fölmerül természetesen a kérdés, mit tehet az egyén, mit tehetünk mi most, 2006-ban. Kazinczy szavaival felelhetünk erre a pesszimista indítékú kérdésre, s legyen áttekintésünknek ez a záróakkordja:

„Kevés az, amit tehetek: de ... amit teszek, lángoló szívvel teszem. Siketeknek prédikálunk; amyjira előlta a pulyaság szívünkben a virtusnak minden érzéseit, hogy még nevetnek érette. De nem esik minden szó kösziklára; s némely mag ezer annyit ad vissza... Boldog, aki ezt az óhajtott változást éri; boldog, aki ezt munkálhatja! akinek lelke azt a bizonyosságot adhatja, hogy sem példája, sem tanítása nem rottott, hanem építeni igyekezett.”⁵⁹

Bizonyára sokan egyetértenek velem abban, hogy mára sem avult el, hogy ma is követhető a 175 éve elhunyt Kazinczy Ferenc példája.

Kováts Dániel

⁴⁹ Báróczy Sándor élete. *Kazinczy Ferenc: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok.* Bp. 1979. 782–783. old.

⁵⁰ Pályám emlékezete. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 53. old.

⁵¹ *Kazinczy Ferenc* túbíngai pályaműve. Győr 1980. 4. old.

⁵² Levél Kis Jánosnak, 1818. jún. 2. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 53. old.

⁵³ *Ortológus és neológus... Kazinczy Ferenc: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok.* Bp. 1979. 816. old.

⁵⁴ Levél Dessewffy Józsefnek, 1816. okt. 11. *Kazinczy Ferenc: Levelek.* Bp. 1979. 498. old.

⁵⁵ Levél Guzmics Izidornak, 1824. szept. 18. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 62. old.

⁵⁶ Levél Horváth Endrének, 1816. jún. 8-9. *Kazinczy Ferenc: Levelek.* Bp. 1979. 488. old.

⁵⁷ Levél Cserey Miklósnak, 1813. szept. 29. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 188. old.

⁵⁸ Levél Sárközy Istvánnak, 1810. júl. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 189. old.

⁵⁹ Levél Cserey Miklósnak, 1811. jan. 29. „Jót s jót!” *Kazinczy-breviárium.* Bp. 1981. 49–50. old.